

Inleiding tot het TOO-boek

Onderwijs na Covid-19 Taskforce Ontwikkelingsgericht Onderwijs

Het boek bestaat uit drie delen.

Het eerste deel is geschreven voor onze 'fans': de mensen die behoefte blijven houden aan inspiratie bij hun zoektocht naar ander onderwijs: de stip op de horizon. In het tweede deel, bestemd voor de 'non-believers', gaan we in op de ontwikkelingen van het onderwijs tijdens de Covid-19-crisis. Zowel de positieve als de negatieve punten worden belicht. Op basis daarvan introduceren we vijf ideeën voor ander onderwijs. In het derde deel worden vier scenario's geschetst, bedoeld voor belangstellende ontwikkelscholen.

Deel I: zoeken naar een andere onderwijswerkelijkheid: onze horizon.

In ons zoekproces naar de stip op de horizon zijn de volgende twee vragen leidend:

*Wat heeft deze leerling, in deze situatie, op dit moment in deze fase van zijn ontwikkeling nodig?
Hoe helpen wij deze ontwikkeling mogelijk te maken met ontwikkelingsgericht passend onderwijs?*

In dit boek leveren wij de gewenste verandering niet casco op, het gaat ons niet alleen om de ruwbouw, maar om een 'onderwijshuis' met goed binnenwerk, waar elk kind of elke leerling van 0-18 jaar een geschikte woonruimte heeft. Onze stip op de horizon is dat met de komst van elke leerling een nieuwe onderwijswerkelijkheid ontstaat. Elke leerling is welkom. De geschiedenis van het onderwijs is begonnen met verschijnen van de mens. Het verschijnen van elke nieuwe mens betekent een nieuwe geschiedenis van het onderwijs. Deze gedachte nemen we heel serieus.

Deel II: Wat laat het onderwijs ons zien tijdens de crisis?

Tijdens de crisis zagen we *een immense betrokkenheid* bij scholen. Een grote veranderkracht en veel vrijkomende energie. Maar ook tijdens deze crisis blijken de verschillen tussen leerlingen enorm te zijn. We kunnen vijf groepen van kwetsbare leerlingen onderscheiden: vijf pijnlijke verschillen: de gemakkelijk lerenden, de thuiszitters, de moeilijk lerenden, de educatief armen en de emotioneel

bedreigden. De coronacrisis pakte in ieder geval voor de drie laatste groepen slecht uit. De moeilijk lerenden voelen zich blijvend onzeker en hebben vooral daardoor een gebrek aan zelfvertrouwen. Ze moeten meer succes kunnen ervaren. Bij de educatief armen worden de leerlingen thuis niet uitgedaagd. Voor deze kinderen is de school een belangrijke ontwikkelingstimulerende omgeving. De emotioneel bedreigden komen uit gezinnen met veel spanningen en voor hen is de school dikwijls de enige veilige omgeving.

Ten gevolge van de coronacrisis groeide in het onderwijs *een grote angst voor leerachterstanden*. Achterstand ten opzichte van wie of wat? Gaat het dan alleen om cognitieve resultaten? Bestuurders bogen zich over deze problematiek en kwamen met onthutsende aanbevelingen om opgelopen achterstanden in te halen. Zoals de wind waait, waait het jasje. Steeds maar weer wordt het rigide leerstofjaarklassensysteem met het gemiddelde niveau en de gemiddelde leerling als benchmark genomen. Daaruit groeide de behoefte *de leerlingen bij de heropening van de scholen weer op een gelijk niveau te brengen*. Het ligt zo enorm voor de hand om nu te constateren dat leerlingen blijkbaar zodanig van elkaar verschillen (nu ook zichtbaar in termen van sociaal, cultureel en educatief kapitaal) dat we ze veel beter verschillend (en dus ook écht passend) kunnen behandelen. Tijdens de crisis ontstonden krachten die wezen op het belang van een herbouw van ons onderwijs. Voor de Taskforce een reden om vijf ideeën voor ander onderwijs te presenteren.

Vijf ideeën voor ander onderwijs: naar verbondenheid en verscheidenheid!

De school als een 'vrijplaats'

Scholen worden vooral afgerekend op cognitieve leeropbrengsten: het zogenaamde opbrengstgericht werken. Gevolgen hiervan is prestatiebesturing, vooral aan de hand van frequente summatieve toetsing, voortijdige selectie en determinatie. 'Wat maakt de school tot school? Wat is het eigene van de school?' De school moet meer een kwestie van-vrij maken worden en zeker niet van prestatiebesturing. Jongeren worden naar buiten geleid om op school 'vrij' te zijn. Dat is zeker geen ontspanningstijd, maar wel tijd voor het aanwezig zijn en jezelf in dialoog met de ander optimaal ontwikkelen. Centraal staat het inzicht dat het kind de gelegenheid moet kunnen ervaren om tot zichzelf te komen, om zichzelf te mogen ontdekken. *Dit is ons eerste idee voor ander onderwijs.*

Educatie verwijst naar 'e-ducere': het naar buiten leiden. Vooral voor de leerlingen van probleemgroepen zien we de school graag als een vrijplaats: waar leerlingen zich veilig voelen: het is voor hen een haven of thuis. De school als veilige vrijplaats, waar een klimaat heerst waarin jongeren zich vrij voelen én uitgedaagd worden om te leren. Hierdoor verdwijnt hun onzekerheid en groeit het zelfvertrouwen. Kunnen we wel vrolijk op de oude voet verder gaan?

Het is van belang dat de leraar minder gelooft in de kracht van systemen, maar meer in het 'zijn' van mensen. Hij is beschikbaar en aanwezig. Maar in principe is er altijd sprake van verbondenheid: *van elkaars aanwezigheid, aan elkaar geven en van elkaar ontvangen: het tweede idee voor ander onderwijs.* Dit 'er-zijn-voor' heeft overeenkomsten met de school als vrijplaats: vrij zijn voor elkaar.

Dit vrij-maken en vrij-zijn vraagt om *erkenning van de verschillen tussen de leerlingen, de roep om verscheidenheid. Ons derde idee voor ander onderwijs.* Ontwikkelingsgericht onderwijs wordt gestuurd door de verschillen tussen leerlingen in ontwikkelingspatronen, behoeften, motivatie en tempo.

Om deze verscheidenheid te erkennen wordt er een ander beroep gedaan op de leraar, op het deel hebben aan de gevoelens van het kind of de leerling, aan zijn belangstelling, aan al zijn uitingen. Er is een appel op elkaars aanwezigheid, elkaars subjectiviteit. De leraar vervult *de rol van didactische coach, ook bij vormen van afstands- en thuisonderwijs: ons vierde idee voor ander onderwijs.* Drie

principes zijn van belang: vertrouwen geven aan de leerling, leerlingen helpen om zichzelf te leren kennen, en leerlingen leren om het zelf te doen.

Afstandsonderwijs mag geen online klassikaal lesgeven zijn. Het luisteren naar leerlingen en inspelen op hun behoeften mag ook bij afstandsonderwijs niet worden vergeten. Het is van belang hen te vragen hoe zij zich voelen, wat ze anders zouden willen en te bespreken hoe de situatie aangepakt kan worden.

Essentieel bij ontwikkelingsgericht onderwijs zijn *verbondenheid en verscheidenheid in het licht van kansrijk en eerlijk onderwijs: ons vijfde idee voor ander onderwijs*. Verbondenheid door elkaars aanwezigheid en verscheidenheid door erkenning van de grote verschillen tussen de leerlingen. We zagen eerder dat er pijnlijke verschillen zijn tussen de makkelijk lerende leerlingen, de thuiszitters, de moeilijk lerende leerlingen, de educatief armen en de emotioneel bedreigden. Ondanks de betrokkenheid en de inzet van scholen en leraren, blijkt dat de aanpakken van de verschillende groepen niet altijd leiden tot kansrijk en eerlijk onderwijs.

Uitgaande van het feit dat ieder zijn kwaliteiten heeft, zullen wij de weg naar kansrijk en eerlijk onderwijs open moeten stellen, niet door systemen van gelijkheid te ontwikkelen maar juist door de verbondenheid en verscheidenheid centraal te stellen en leerlingen van daaruit verder te helpen en hen kansen te bieden.

Zicht krijgen op de groeipotentie van elke leerling is uiterst belangrijk. Hiervoor hebben we een leeromgeving nodig die dit faciliteert: ontwikkelingsgericht onderwijs.

Deel III: Vier scenario's

Vier scenario's als uitwerkingen van ontwikkelingsgericht onderwijs worden voorgesteld. Belangstellende scholen kunnen hiermee hun voordeel doen.

Het eerste scenario is het schoolsценario. Dit scenario is gebaseerd op drie ontwikkelingsgerichte scholen (kindcentra). Ze streven naar een doorgaande ontwikkelingslijn in een voor elke leerling uitnodigende leeromgeving.

Het tweede scenario is het scholengroepsценario. Bestuurders, directeuren en leraren worden gedreven door de overtuiging dat het anders moet. De leraren hebben ontdekt dat hun groep, klas, als vaste robuuste eenheid door de dag heen, tal van belemmeringen oproept om onderwijs op maat mogelijk te maken. Het leerstofjaarclassensysteem wordt gezien als de belangrijkste belemmering om tegemoet te komen aan de onderwijsbehoeften van al die unieke kinderen.

Het derde scenario is het basisstelselscenario, dat op nationaal niveau kan worden ingevoerd. In dit scenario zijn verbondenheid met elkaar en erkenning van verscheidenheid de basis voor de ontwikkeling van elke leerling. Er is een basisvoorziening voor kinderen van 0 tot 18 jaar: het Funderend Onderwijs. Alle kinderen hebben recht op voor- en vroegschoolse educatie en op 2,5-jarige leeftijd krijgen kinderen recht op onderwijs. Er vindt op 12-jarige leeftijd geen selectie meer plaats. Pas op 14-jarige leeftijd kunnen leerlingen 'voorsorteren', met diverse invoeg- en uitvoegmogelijkheden.

We delen leerlingen niet in op basis van leeftijd. De traditionele jaargrenzen worden doorbroken. Leerlingen nemen deel aan een verscheidenheid van groepen: *basisgroepen* (units, stamgroepen, schoolfamilies, leer- en leefgemeenschappen), *heterogene themagroepen en/of ateliers* voor het thematisch onderwijs en aan *leergroepen op niveau en tempo* aan de hand van *individuele leerroutes*

(modulair werken). Zittenblijven en het zogenaamde 'afstromen' worden afgeschaft. Gedurende 20 dagen per jaar wordt buitenschools leerwerken gerealiseerd.

Het onderwijs wordt niet afgesloten met een Centraal Examen, maar leerlingen behalen certificaten op niveau die leiden tot een maatwerkdiploma met civiele effecten. De verwachting is dat hierdoor het speciaal onderwijs zal krimpen. De toelating tot het vervolgonderwijs is afhankelijk van de (combinatie van) certificaten die de leerling heeft behaald. Dit systeem dient te worden ontwikkeld in overleg met het vervolgonderwijs. De certificaten moeten voldoen aan de eisen van kwaliteit, doelmatigheid en toegankelijkheid.

Het vierde scenario is het verrijkend stelselscenario

Een prachtig voorbeeld van een verrijkend stelselscenario is *het Agoraconcept*. Dit concept gebruikt de term 'schoolgezin' of 'schoolfamilie', voor een heterogene groep van gemiddeld 17 kinderen. Door gebruik te maken van het leeftijdsverschil in de familiegroepen, kunnen kinderen volop hun talenten ontwikkelen.

Leerlingen werken in grotere of kleinere flexibele ruimtes met gevarieerde werkplekken. Ook is er diversiteit in de activiteiten, die de leerlingen zelfstandig, vanuit hun persoonlijke taken ('challenges') aangaan. Deze taken worden niet opgelegd; leerlingen kiezen er zelf voor omdat ze deze als uitdagingen zien. Daarbij worden de leerlingen begeleid door coaches.

Agora is de ultieme vorm van ontwikkelingsgericht onderwijs.

Geachte collega, ga na lezing van dit document niet gelijk de loopgraven in om ons streng te beoordelen en fel te veroordelen. We vragen uw begrip. Denk zo min mogelijk in tegenstellingen. Laten we samen in onze toekomst blijven geloven.

Dit boek is te bestellen bij: Gompel&Svacina (www.gompel-svacina.eu)

Prijs: € 20.-- exclusief verzendkosten

Prijs voor scholen vanaf minimum 10 ex. per bestelling: € 14.--

Vanaf 500 ex. aanzienlijke kortingen